

13. Morozova, E. A. (2008). Formirovanie lingvosocziokul' turno j kompetenczii kak sredstvo professionalizaczii studentov pedvuzav [The formation of linguistic and sociocultural competence as a means of professionalization of pedagogical students] *Extended abstract of candidate's thesis*. Moskva: Mosk. gumanitar. ped. in-t. [in Russian].
14. Nikolaiev, O. M. (2012). Kompetentnist ta kompetentsiia u suchasni j pedahohitsi yak pedahohichni katehori j [Competency and competency in teaching teachers as a teacher category] *Problemy Suchasno j Psykholohii – Problems of an ordinary psychology: a collection of scientific works of Ivan Ogiyenko KPU, Institute of Psychology. G.S. Kostyuk NAPN of Ukraine (Vyp.15)* (pp.410–419). Kamianets-Podilskyi: K-PNU Imeni Ivana Ohienka [in Ukrainian].
15. Nikolaieva, S. Yu., & Sherstiuk, O. M. (2001). Suchasni pidkhody do vykladannia inozemnykh mov [Modern approaches to teaching foreign languages] *Inozemni Movy – Foreign languages*, 1, 50–58 [in Ukrainian].
16. Osadcha, N. V. (2018). Formuvannia u starshoklasnykiv linhvosotsiokulturnoi kompetentnosti v anhlomovnomu chytanni na urokakh krainoznavstva [The formation of linguosociocultural competence in high school students in English reading at the lessons of national studies]. *Candidate's thesis*. Kyiv: Kyiv. nats. lnhvist. un-t. [in Ukrainian].
17. Safonova, V. V. (1991). *Socziokul' turny j podkhod k obucheniyu inostranny m yazy kam [Sociocultural approach to teaching foreign languages]*. Moskva [in Russian].
18. Semian, N. V. (2019). Formuvannia u maibutnikh filolohiv anhlomovnoi linhvosotsiokulturnoi kompetentnosti v chytanni zasobamy poetychnoho tvorv [Formation of future linguists of English-speaking linguosociocultural competence in reading by means of poetic work]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kyiv: Kyiv. nats. un-t im. T. Shevchenka [in Ukrainian].
19. Khutorskoj, A. V. (2003). Klyuchevy e kompetenczii kak komponent lichnostno-orientirovannoj paradigmy obrazovaniya [Key competencies as a component of a personality-oriented education paradigm] *Narodnoe obrazovanie – Public education*, 2, 58–64 [in Russian].

Bozhko N. V. Theoretical fundamentals for the development of linguosociocultural competence of future foreign language teachers

The theoretical principles of development of linguosociocultural competence of future foreign language teachers are investigated in the article. Theoretical bases of the problem are considered through studying and analysis of scientific works on pedagogy, cultural studies, philology, generalization of national and foreign experience of forming linguosociocultural competence of future foreign language teachers.

The expediency of the development of linguosociocultural competence of future foreign language teachers, which is caused by the requirements of modern society for the preparation of a specialist able to fulfill the role of mediator of cultures in the context of intercultural communication, is substantiated.

The essence of the concepts «competence», «professional competence» is clarified. An important component of the professional competence of future foreign language teachers has been found to be communicative competence, which is interpreted as the ability to communicate in writing or orally with a native speaker in a real life situation.

It has been stated that linguosociocultural competence is an integral prerequisite for the formation of communicative competence of a person ready for the intercultural communication. The essence and meaning of the linguosociocultural competence of future foreign language teachers is revealed through the lens of the sociocultural aspect of teaching a foreign language, since any language is part of the culture of a country where it is considered to be a state language.

The definition of the concept of linguosociocultural competence of future foreign language teachers is given, its meaning is revealed as a complex and multicomponent phenomenon. The structural-component composition of the phenomenon under study is considered, namely: linguistic, socio-cultural, cultural studies, linguocultural, social, linguistic and cultural, socio-linguistic and national competence. On the basis of a systematic set of competencies, the development of linguosociocultural competence of future foreign language teachers is developed. Knowledge, skills and personal qualities of future foreign language teachers that will facilitate intercultural communication are identified.

Key words: professional training, competence, linguosociocultural competence, culture, language, future foreign language teachers.

УДК 378(61):614.2(477)

DOI <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2019.71.05>

Бойчук-Товста О. Г.

**ФОРМУВАННЯ ЕМОЦІЙНОЇ СФЕРИ СТУДЕНТІВ
У ПРОЦЕСІ ЇХ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ**

Проблема формування емоційної сфери займає вагомe місце серед психолого-педагогічних досліджень. Емоції займають важливе місце в навчальному процесі, визначаючи його ефективність. Особливо важливі емоції для майбутніх лікарів, які згодом співпрацюватимуть із колегами та пацієнтами.

У статті розглянуто питання формування емоційної сфери студента – майбутнього медичного працівника у процесі його фахової підготовки. Розглянуто наявні теоретичні психологічні напрацювання щодо розвитку емоційної сфери. Вивчено психологічні особливості емоційної сфери студентів у зв'язку з професійною спрямованістю.

Розкрито психологічні особливості емоційної сфери студентів в умовах середовища закладу вищої освіти. Для досягнення поставленої мети ми розв'язували такі завдання: вивчення особливостей емоційної сфери студентів – майбутніх медичних працівників та її структурних компонентів; дослідження специфіки емоційності та її розвитку в умовах закладу вищої освіти; визначення можливостей розвитку емоційної сфери студентів у процесі професійної підготовки.

Описано методику діагностики сформованості емоційної сфери студентів. Зазначено, що для цього необхідно застосовувати такі методи: аналіз документації, досвіду викладачів; спостереження, анкетування, тестування; бесіди зі студентами, викладачами, кураторами груп. Підібрано й описано комплекс методик для вивчення рівня сформованості емоційної сфери студентів: методика діагностики емоційного інтелекту М. Манойлової – МЕІ, тест Н. Холла на визначення рівня емоційного інтелекту, опитувальник ЕмІн С. Люсіна, тест емоційної компетентності І. Юсупова і Г. Юсупової, методика діагностики міжособистісних стосунків Т. Лірі, методика виміру рівня тривожності Дж. Тейлора (адаптація Т. Немчинова), методика Б. Додонова «Яким переживанням я надаю перевагу».

Зроблено висновок, що формування емоційної сфери студента – майбутнього медичного працівника має бути одним із завдань професійної підготовки. Навчально-виховна діяльність у закладах вищої освіти повинна стимулювати розвиток емоційної сфери майбутніх фахівців медичної сфери, а тому потребує пошуку шляхів її активізації та розвитку в умовах професійної підготовки студентів.

Ключові слова: емоційна сфера, студент, професійна підготовка, вищий навчальний медичний заклад, діагностичні методи й методики, навчально-виховна діяльність.

У зв'язку з реорганізацією системи охорони здоров'я в Україні загострюються проблеми та визначаються перспективи вищої медичної школи у розробці та реалізації Національної стратегії побудови нової системи охорони здоров'я в Україні на період 2015–2025 рр. В умовах змін та реформ важливою є здатність особистості до активності, динамічності, швидкої адаптованості, конкурентоспроможності, що ініціює зміни в підготовці майбутніх лікарів на етапі навчання у вищій школі. Майбутніх лікарів слід готувати до роботи в умовах конкуренції, коли хворий має право обирати лікаря. Одним із головних завдань вищої медичної школи є спрямування студентів на необхідність фундаментального оволодіння знаннями етіології, патогенезу, діагностики, лікування та профілактики хвороб. Водночас до професіоналізму медичних працівників висувають щораз нові вимоги: від них очікують не лише відповідних, знань, умінь і навичок, а й високого рівня особистісного розвитку, здатності проявляти емпатію, співпереживати, володіти словом, відчувати хворих, проявляти толерантність щодо них та своїх колег, що є запорукою успішної праці майбутніх лікарів. Українська Стратегія Здоров'я базується на трьох основоположних принципах, які Міністерство і уряд розглядають як фундаментальні: в центрі уваги та інтересу системи охорони здоров'я повинна перебувати людина (пацієнт); робота лікаря має бути зорієнтована на результат, зосереджена на впровадженні поставлених цілей [3, с. 122]. Отже, окрім професійних, важливими в професійній підготовці майбутніх медичних працівників є і деонтологічні та етичні засади, адже відносини між лікарем та пацієнтом часто визначають результат лікування хвороби.

Своєрідною об'єднуючою ланкою між соціумом та людиною виступають емоції, що мають вирішальне значення у формуванні міжособистісних відносин. Емоційна основа міжособистісних взаємин охоплює всі рівні емоційних виявів особистості: афекти, емоції, почуття тощо.

У низці наукових досліджень емоційна сфера досліджена і представлена досить глибоко. Низка психологічних теорій пояснює природу емоцій (У. Джемс, К. Ланге, С. Шехтер та ін.), взаємозв'язок компонентів емоційної сфери та пізнавальних і вольових процесів (Л. Божович, Л. Виготський, О. Леонт'єв, С. Рубінштейн, З. Фрейд та ін.). У працях науковців визначено психологічні особливості компонентів емоційної сфери студентів (О. Бондаренко, Е. Зеєр, Т. Кириленко, Т. Маслова, В. Лісовський та ін.), їхню емоційну готовність до професійної діяльності (Ю. Бреус, Т. Жванія та ін.), проблеми формування емоційної стійкості (О. Афоніна, І. Павлова, К. Пилипенко та ін.). Особливості розвитку студентської молоді досліджувалися у працях О. Винославської, Ю. Вишневецького, О. Семашка та ін.

Але лише незначна кількість дослідників спрямували науковий пошук на розв'язання проблеми формування емоційної сфери студентів у закладах вищої освіти. Так, формування культури емоцій студентів вищих технічних закладів вивчає С. Колот; передумови формування емоційної сфери та прояви емоційного потенціалу особистості студента в процесі професійної підготовки лікаря досліджує О. Лазуренко [8].

Незважаючи на те, що в науковій літературі накопичено значну кількість матеріалів щодо формування емоційної сфери особистості, розвиток емоційної сфери в умовах закладів вищої освіти вивчено недостатньо. Автори сучасних наукових джерел акцентують на потребі формування емоційної сфери студента – майбутнього фахівця, втім, детально дану проблему не розкривають. Розмаїтість дефініцій поняття «емоційна сфера» значно утруднює виокремлення професійно важливих якостей майбутніх медичних працівників. Це у свою чергу знижує ефективність розроблених заходів щодо підвищення професійної майстерності студента – майбутнього медика, його психічного здоров'я, емоційного стану.

Тому актуальним завданням вважаємо дослідження проблеми формування емоційної сфери студентів у процесі їхньої професійної підготовки у вищому закладі освіти. Важливість формування емоційної сфери студентів – майбутніх медичних працівників зумовлена потребами професійного становлення їх як фахівців, необхідністю постійного розширення соціального простору особистості, формування міжособистісних взаємин із колегами та пацієнтами.

Мета статті – розкриття психологічних особливостей емоційної сфери студентів в умовах середовища вищого закладу освіти; підбір методик та методів для її вивчення.

Емоційна сфера особистості виступає одним із регуляторів поведінки людини та пізнання. Її складниками є різні форми переживання: емоції, афекти, настрої, стресові стани та почуття [2, с. 105].

Ефективність розвитку емоційної сфери студентської молоді у вищій школі тісно пов'язана з урахуванням у педагогічному процесі особливостей студентського віку. Межі цього вікового періоду визначені нечітко і коливаються від 17 до 25 років. За міжнародною класифікацією, час навчання у закладі вищої освіти збігається з другим періодом юності або першим періодом зрілості (Б. Ананьєв, А. Дмитрієв, І. Кон, В. Лисовський та ін.). У цей час відбувається безперервне зростання працездатності, активної діяльності; водночас підвищення динаміки однієї функції змінюються моментами пониження інших функцій. Студентський вік характеризується досягненням найвищих результатів, що базуються на попередніх процесах біологічного, психологічного, соціального розвитку. Науковці визначають студентство як соціокультурну спільноту, яку складають учні вищих навчальних закладів, що засвоюють і привласнюють соціальну суб'єктність у когнітивній, професійній, цивільно-політичній, моральній та іншій сферах життєдіяльності історично конкретного суспільства, завдяки інтеріоризації ціннісно-нормативної системи даного суспільства в цілому, а також такого соціального інституту, як вища школа, і продукуванню нових аксіофеноменів, що знаходять своє відображення й проявляється в їх символічному й предметному світі [1, с. 288].

Важливість формування емоційної сфери майбутнього фахівця в період його професійної підготовки у закладі вищої освіти зумовлена тим, що формування емоційної сфери загалом пов'язано з розвитком інших сфер особистості. Формування емоційної сфери майбутнього медичного працівника є однією зі складників розвитку його професіоналізму, адже поряд із набуттям фахових знань, у період навчання у студентів розвиваються відповідні психологічні якості, формується позитивне ставлення до майбутньої професійної діяльності. Важливою є здатність емоційного інтелекту (як підструктури соціального інтелекту) спостерігати власні емоції та емоції інших людей, розрізняти їх та використовувати цю інформацію для управління мисленням і поведінкою [13]. У структурі емоційного інтелекту виокремлюють чотири сфери вмінь: ідентифікація емоцій, використання емоцій для підвищення ефективності мислення, розуміння емоцій, управління емоціями [14], розвиток яких є важливим у професійній підготовці фахівців. Прихильники так званого змішаного підходу розглядають емоційний інтелект як сукупність розумових здібностей та особистісних рис, притаманних конкретній людині. Зазвичай до його структури включають здатність особистості до самомотивації, стійкість до розчарувань, контроль над емоційними спалахами, уміння відмовлятися від задоволень, регулювання настрою, здатність не давати переживанням заглушати здатність думати, співпереживати і сподіватися [12].

Серед складників емоційної сфери студента – майбутнього медика найчастіше виділяють мобільність, гнучкість поведінки, емпатію (співпереживання, здатність зрозуміти іншого), емоційну та соціальну зрілість особистості, емоційну стабільність, вольову стійкість, саморегуляцію поведінки тощо [7, с. 13].

Емоції виконують особливу роль у формуванні в студентів мети навчальної діяльності. О. Грицук доводить, що емоційні стани зумовлюють динамічні характеристики пізнавальних процесів студентів; емоції організують мислення студентів та їхню навчальну діяльність; мислення і відчуття – це дві екзистенціальні сутності, які складають одне ціле [4, с. 139].

У низці наукових досліджень йдеться про те, що формування емоційної сфери – цілеспрямований процес. Система цілей, за О. Лазуренком, включає таке: формування навичок оцінювання результатів власної діяльності; формування навичок аналізу емоційних станів; опанування прийомів емоційної регуляції; визначення сприятливих та негативних факторів власного емоційного розвитку. Система цілей, що відображає формування професійно значущих компонентів емоційної сфери студентів, включає: формування навичок аналізу професійної діяльності; формування навичок передбачення можливих емоційних станів у пацієнтів; формування адекватного розуміння власних особливостей емоційної сфери в готовності здійснення професійної діяльності; самовдосконалення власного спостереження, емпатії, емоційної лабільності, рефлексії, інших професійно значущих компонентів емоційної сфери; формування навичок у розробці тактики емоційного самовдосконалення тощо [8, с. 127].

Емоційна сфера особистості вивчалася психологами й педагогами (Д. Гоулман, Т. Кириленко, О. Лазуренко, Дж. Мейєр, Дж. Тейлор) з різних методологічних позицій. У результаті дослідження виявлено, що період навчання у закладах вищої освіти є сприятливим для формування емоційної сфери студентства.

Методика діагностики сформованості емоційної сфери студентів передбачала аналіз документації, досвіду викладачів; спостереження, анкетування, тестування; бесіди зі студентами, викладачами, кураторами груп. Також нами використано низку методик, а саме: методика діагностики емоційного інтелекту М. Манойлової – МЕІ (2004), тест Н. Холла на визначення рівня емоційного інтелекту, опитувальник ЕмІн С. Люсіна (Люсин, 2006), тест емоційної компетентності І. Юсупова, Г. Юсупової (Юсупов, 2009), методика діагностики міжособистісних стосунків Т. Лірі, методика виміру рівня тривожності Дж. Тейлора (адаптація Т. Немчинова), методика Б. Додонова «Яким переживанням я надаю перевагу» (Зелінська, 2009).

Спостереження – метод наукового дослідження, що полягає в активному та навмисному сприйнятті об'єкта, в ході якого отримують знання про зовнішні сторони, властивості й відносини досліджуваного об'єкта. Це метод пізнання дійсності на основі безпосереднього сприймання, завдяки чому можна отримати різноманітну інформацію про досліджуваного. Спостереження є одним з основних емпіричних методів дослідження, який складається із систематичного і цілеспрямованого сприйняття психічних явищ для вивчення їхніх специфічних змін. Спостереження допомагає для виявлення особистісних особливостей

сприймання, установок, спрямованості особистості та включає в себе елементи теоретичного мислення і кількісний метод їх аналізу.

Методика діагностики емоційного інтелекту (MEI) М. Манойлової являє собою опитувальник, який складається із сорока запитань-тверджень. Піддослідному пропонується оцінити міру власної згоди з кожним твердженням за 5-бальною шкалою. Опитувальник містить 4 субшкали та 3 інтегральні індекси: загальний рівень емоційного інтелекту, вираженість внутрішньоособистісного та міжособистісного аспектів EI.

Тест Н. Холла на визначення рівня емоційного інтелекту побудований у формі опитувальника, що передбачає оцінку п'яти складників емоційного інтелекту: емоційна обізнаність, управління емоціями, самомотивація, емпатія, розпізнавання емоцій інших людей. Шестиступенева шкала відповідей включає такі варіанти: повністю не погоджуюся, в основному не погоджуюся, частково не погоджуюся, частково погоджуюся, в основному погоджуюся, повністю погоджуюся. Н. Холл виділяє три рівні емоційного інтелекту за кожною зі шкал: низький (7 і менше), середній (8–13), високий (14 і більше балів).

Опитувальник EmIn С. Люсіна дозволяє оцінити здатність респондента розуміти власні та чужі емоції: встановлювати сам факт наявності емоційного переживання у себе чи в інших, ідентифікувати ці емоції, знаходити в них словесну форму вираження, розуміти причини та наслідки емоцій. За допомогою цього тесту можна також оцінити здатність опитуваного управляти власними почуттями та почуттями оточуючих: контролювати інтенсивність емоцій та їхні зовнішні прояви, змогти за необхідності викликати ту чи іншу емоцію. Респонденти оцінюють ступінь відповідності тверджень опитувальника власному досвіду за чотирибальною шкалою: «цілком не погоджуюся», «частково не погоджуюся», «частково погоджуюся», «цілком погоджуюся». Отримані результати відображають п'ять шкал, чотири інтегральні показники та один загальний – комплексний.

Тест емоційної компетентності І. Юсупова, Г. Юсупової базується на комплексній моделі емпатії. Опитувальник містить 6 діагностичних шкал емпатії, що виражають ставлення до батьків, літніх людей, дітей, героїв художніх творів, знайомих та незнайомих людей, тварин. Предметом діагностики виступає складник емпатії – емпатійний потенціал, під яким автор методики розуміє налаштованість особистості до відчуття і проникнення в об'єкти соціальної природи, тобто здатність до прийняття ролі, афіліацію і досвід конкретного переживання в емоційній пам'яті респондента.

Методика діагностики міжособистісних стосунків, розроблена Т. Лірі, Г. Г. Лнфоржем, Р. Сазеком (1954), дозволяє визначити уявлення суб'єкта про себе і своє ідеальне «Я» та визначити переважаючий тип стосунків із людьми. Авторами методики виокремлено 8 типів: авторитарний, егоїстичний, агресивний, підозрілий, підпорядкований, залежний, дружелюбний, альтруїстичний. Опитувальник складається зі 128 оціночних суджень, з яких у кожному з восьми типів стосунків утворюється 16 пунктів, упорядкованих за зростаючою інтенсивністю. Судження йдуть не один за одним, а групуються по чотири і надаються для вибору через певні проміжки. Максимальна оцінка становить 16 балів і поділяється на 4 ступені вираженості стосунків: висока та низька адаптивна поведінка, екстремальна поведінка, патологія. Підрахунок балів здійснюється за кожною октантою за допомогою спеціального ключа. Отримані бали переносяться на дискорграму, при цьому відстань від центру кола відповідає кількості балів за даною октантою від 0 до 16. Кінці векторів об'єднуються, утворюючи особистісний профіль. За окремою формулою визначається показник за двома основними факторами: домінування та дружелюбність. За допомогою даної методики ми визначали оцінку студентом наявної поведінки, поведінку в оцінці оточуючих (зі сторони), самооцінку, оцінку близьких людей, розуміння власного «Я».

Тривожність є комплексним (складним) емоційним станом, котрий може поєднувати в собі страх, гнів, провину, інтерес. Методика виміру рівня тривожності Дж. Тейлора, що опублікована 1953 р., містить 50 тверджень, на які респондент повинен відповісти «так» або «ні». Вибір пунктів для тесту здійснювався на основі аналізу їхньої здатності розрізняти осіб із хронічними реакціями тривоги. Ми використовували варіант методики в адаптації Т. Німчинова та Г. Норахідзе, який у 1975 р. доповнив опитувальник шкалою брехні, що дозволяє робити висновки про демонстративність, неправдивість у відповідях. Опитувальник складається із 60-ти тверджень, на які необхідно відповісти «так» чи «ні». Обробка результатів відбувається за ключем. Спершу обраховуються показники за шкалою брехні: якщо показник більший за шість балів, то це свідчить про нещирість досліджуваного. На основі отриманих результатів робиться висновок про дуже високий рівень тривоги (25–40 балів); середній із тенденцією до високого (15–25 балів); середній із тенденцією до низького (5–15 балів); низький рівень тривоги (0–5 балів).

Використання методики Б. Додонова «Яким переживанням я надаю перевагу» сприяло вивченню типів емоційної спрямованості, а також для вивчення самооцінки й орієнтовного визначення переважаючого типу емоційної спрямованості. За допомогою цієї методики виявлено провідні фактори виникнення позитивних емоцій.

Висновки. Формування емоційної сфери студента – майбутнього медичного працівника має бути одним із завдань професійної підготовки. Навчально-виховна діяльність у закладах вищої освіти повинна стимулювати розвиток емоційної сфери майбутніх фахівців медичної сфери, а тому потребує пошуку шляхів її активізації та розвитку в умовах професійної підготовки студентів.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів означеної проблеми та потребує розширення наукових досліджень і вдосконалення практики вищих медичних навчальних закладів щодо формування емоційної сфери студентів на етапі їхнього професійного становлення.

Використана література:

1. Арбеніна В. Л. Українське студентство у пошуках ідентичності : монографія ; за ред. В. Л. Арбеніної, Л. Г. Сокур'янської. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2012. 519 с.
2. Винославська О. В. Психологія : навч. посібн. Київ : ІНКOS, 2005. 352 с.
3. Гордійчук С. Створення стандартів нового покоління у забезпеченні якості медичної освіти. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика*. 2016. № 1/2. С. 121–126.
4. Грицук О. В. Проблема зв'язку когнітивних процесів та емоційних станів студентів. *Наука і освіта*. 2013. № 7. С. 138–141.
5. Фетискин Н. П., Козлов В. В., Мануйлов Г. М. Диагностика «эмоционального интеллекта» (Н. Холл). *Социально-психологическая диагностика развития личности и малых групп*. Москва : Изд-во Института Психотерапии, 2002. С. 57–59.
6. Зелінська Т. М., Михайлова І. В. Практикум із загальної психології : навч. посібн. Київ : Каравела, 2009. 272 с.
7. Кириленко Т. С. Психологія: емоційна сфера особистості : навч. посібн. Київ : Либідь, 2007. 256 с.
8. Лазуренко О. О. Аналіз передумов формування емоційної сфери та проявів емоційного потенціалу особистості студента в процесі професійної підготовки. *Молодий вчений*. 2014. № 5. С. 127–131.
9. Личностная шкала проявления тревоги (Дж. Тейлор, адаптация Т. А. Немчинова). *Диагностика эмоционально-нравственного развития* / ред. и сост. И. Б. Дерманова. Санкт-Петербург, 2002. С. 126–128.
10. Люсин Д. В. Новая методика для измерения эмоционального интеллекта: опросник ЭМИн. *Психологическая диагностика*. 2006. № 4. С. 3–22.
11. Юсупов И. М., Юсупова Г. В. Тест эмоциональной компетентности. *Социальный психолог*. 2009. № 1 (17). С. 141–148.
12. Goleman D. Emotional intelligence. New York : Bantam Books, 1995.
13. Mayer J. D. Emotional intelligence information. 2005. URL: http://www.unh.edu/emotional_intelligence
14. Mayer J. D., Salovey P., Caruso D. R. (2002). Relation of an Ability Measure of Emotional Intelligence to Personality. *Journal of personality assessment*. 2002. 79. 306–320.

References:

1. Arbenina, V. L. (2012). *Ukrainske studentstvo u poshukakh identychnosti: monohrafiia [Ukrainian students in search of identity: monograph]*. V. L. Arbenina, L. H. Sokurianska (Ed.). Kharkiv : KhNU im. V. N. Karazina [in Ukrainian].
2. Vynoslavskaya, O. V., Breusenko-Kuznietsov, O. A. & Zlyvko, V. L. (2005). *Psikhohihiia: navch. posibn. [Psychology: Teach. Manual]*. Kyiv : INKOS [in Ukrainian].
3. Hordiichuk, S. (2016). Stvorennia standartiv novoho pokolinnia u zabezpechenni yakosti medychnoi osvity [Creating new generation standards in providing quality of medical education]. *Neperervna profesiina osvita: teoriia i praktyka – Counting professional education : theory and practice*, 1/2, 121-126 [in Ukrainian].
4. Hrytsuk, O. V. (2013). Problema zviazku kohnityvnykh protsesiv ta emotsiinykh staniv studentiv [The problem of connection of cognitive processes and emotional states of students]. *Nauka i osvita – Science and education*, 138-141 [in Ukrainian].
5. Fetyskyn, N. P., Kozlov, V. V., Manuilov, H. M. (2002). Dyahnostyka «emotsyonalnoho yntellekta» (N. Khol) [Diagnostics of emotional intelligence by N. Holl]. *Sotsyalno-psykhohycheskaia dyahnostyka razvytyia lychnosti y malyykh hrup – Social and psychological diagnostics of personality and small group development*. Moskva : Yzd-vo Ynstytuta Psykhoterapyi, 57-59 [in Russian].
6. Zelinska, T. M., Mykhailova, I. V. (2009). *Praktykum iz zahalnoi psykhohihiia [Workshop on general psychology: teaching. manual]*. Kyiv : Karavela [in Ukrainian].
7. Kyrylenko, T. S. (2007). *Psikhohihiia: emotsiina sfera osobystosti [Workshop on general psychology: teaching. manual]*. Kyiv : Lybid [in Ukrainian].
8. Lazurenko, O. O. (2014). Analiz peredumov formuvannia emotsiinoi sfery ta proiaviv emotsiinoho potentsialu osobystosti studenta v protsesi profesinoi pidhotovky [Analysis of the preconditions for the formation of the emotional sphere and manifestations of the emotional potential of the student's personality in the process of professional training]. *Molodyi vchenyi – Young Scientist*, 5, 127-131 [in Ukrainian].
9. Lychnostnaia shkala proiavlenyi trevohy (Dzh. Teilor, adaptatsiya T. A. Nemchynova) [Personal scale of anxiety manifestations (J. Taylor, adaptation of THE Nemchinov)]. *Dyahnostyka emotsyonalno-nravstvennoho razvytyia – Diagnostics of emotional and moral development* (pp. 126-128). Sankt-Peterburh [in Russian].
10. Liusyn, D. V. (2006). Novaia metodyka dlia yzmereniya emotsyonalnoho yntellekta: oprosynk ЭМИн [A new technique for measuring emotional intelligence: the questionnaire Emin]. *Psikhohycheskaia dyahnostyka – Psychological diagnostics*, 4, 3-22 [in Russian].
11. Yusupov, Y. M., Yusupova, H. V. (2009). Test emotsyonalnoi kompetentnosti [Emotional Intelligence Test]. *Sotsyalnyi psykhohoh – Social psychologist*, 1, 141-148. [in Russian].
12. Goleman D. (1995). Emotional intelligence. N.Y. Bantam Books [in English].
13. Mayer J. D. (2005). Emotional intelligence information [Electronic resource]. Mode of access: http://www.unh.edu/emotional_intelligence [in English].
14. Mayer, J. D., Salovey, P., Caruso, D. R. (2002). Relation of an Ability Measure of Emotional Intelligence to Personality. *Journal of personality assessment*, 79, 306-320 [in English].

Boichuk-Tovsta O. H. Formation of the emotional sphere of students in the process of their professional training

The problem of forming an emotional sphere occupies a significant place among psychological and pedagogical researches. Emotions play an important role in the educational process. For future doctors emotions are especially important when they will cooperate with colleagues and patients.

The article deals the issues of formation of the emotional sphere of student – the future medical worker in the process of his professional training and psychological peculiarities of students' in connection with their professional orientation. The available theoretical psychological research about the developments of the emotional sphere are considered.

To achieve the goal we have solved the following tasks: studying the peculiarities of the emotional sphere of students – future medical workers and its structural components; research of specificity of emotionality and its development in the conditions of higher education institution.

The technique of diagnostics of students' emotional sphere is described. It is marked that it is necessary to apply the following methods: analysis of documentation, experience of teachers; observation, questioning, testing; conversations with students, teachers. A set of methods for studying the level of formation of students' emotional sphere formation was selected: the technique of diagnostics of emotional intelligence by M. Manoylova – MEI, N. Hall test for determination of the level of emotional intelligence, questionnaire of Emin S. Lusin, test of emotional competence by I. Yusupov, diagnostics of interpersonal relationships by T. Leary, the method of measuring the anxiety level by J. Taylor, the method of B. Dodonov «What experiences do I prefer».

It is concluded that the formation of the emotional sphere of the student should be one of the tasks of professional training and institutions of higher education should stimulate the development of the emotional sphere of future medical workers.

Key words: *emotional sphere, student, professional training, higher education medical institution, diagnostic methods and techniques, educational activity.*

УДК 784:[378.016:001.895]

DOI <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2019.71.06>

Бондарчук А. Я., Мищук П. М.

ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИ ВОКАЛЬНОГО НАВЧАННЯ ТА ЇХНЯ РОЛЬ У ФОРМУВАННІ ВИКОНАВСЬКИХ НАВИЧОК СТУДЕНТА-ВОКАЛІСТА

Для формування виконавських навичок сучасного студента-вокаліста велике значення мають інноваційні методи навчання. Одним із найефективніших є метод Джо Естілл, який складається з трьох основних розділів: технічна майстерність, артистична майстерність та магія виконання. Її концепція спирається на знання і детальне пояснення положень, пов'язаних з роботою голосового апарату. Саме такий підхід допоміг автору цієї методики зрозуміти, якою повинна бути система вправ, яка б дозволила не лише покращити свої вокальні навички, але й забезпечити гігієну та збереження голосу. Джо Естілл створила схеми, завдяки яким співак отримував би можливість детально контролювати свій спів. Цей шлях привів її до розуміння того, як можна вдосконалити методи по покращенню якості голосу, збільшенню вокальних можливостей, забезпечити охорону голосу. Не менш вагомою є методика Сета Пітса, яка полягає в тому, що спів повинен базуватися на основі розмовного голосу. У своїй методиці педагог зазначає важливість співу в різних музичних жанрах. Основу його методики становлять вокальні вправи на розвиток техніки володіння голосовим апаратом, розширення діапазону вокаліста та техніки плавного переходу між регістрами. Головним елементом у процесі співу педагог вважає відтворення певного емоційного образу композиції, причому не лише за допомогою голосу, а й використовуючи акторську майстерність. Досить молодою, проте ефективною є школа різноманітного вокалу ImproviNation Ірини Цуканової, яка базується на ідеї об'єднання різних жанрів та стилів виконання, таких як поп, джаз, опера, фольклор, gospel, фанк, рок, рок-н-рол, кантрі, соул, в єдину методику вокального навчання. Зміст її полягає в змішуванні різноманітних стилів та поєднанні максимальної кількості музичних жанрів. Основна увага приділяється роботі над правильним диханням, вокальною точкою, з'єднанням регістрів, вокальними прийомами, створенню вокальної особистості, власною унікального звучання, своєї неповторної манери, максимальному розкриттю найяскравіших сторін вокального апарату та особистості загалом.

Ключові слова: *виконавські навички, студент-вокаліст, інноваційні методи вокального навчання.*

Сьогодні, на хвилі популярності різноманітних телешоу, пісенних конкурсів та фестивалів, спостерігається бажання молодих виконавців стати знаменитими артистами. Саме тому вони звертаються до педагогів, зазвичай відомих вокальних шкіл, які організовані артистами, зірками шоу-бізнесу в надії, що їхня популярність, солідність організованих ними шкіл чи проектів зможуть надати виконавцям необхідні практичні навички як у вокальній підготовці, так і у сценічній поведінці. Вони сподіваються, що такі заняття не принесуть ніякої шкоди їх ще зовсім слабким та не окріпим голосам. Та й самі педагоги зазвичай дещо мало усвідомлені в тому, як позначаються запропоновані ними методики співу на майбутньому їхніх підопічних. Окрім проблем, пов'язаних із психологічними порушеннями, які часто зустрічаються у молодих виконавців, мало хто занепокоєний технікою виконання, яка або буде в подальшому вдосконалюватися, або може принести миттєвий успіх, а в подальшому призведе до непоправних наслідків.

Йдеться про дуже важливий складник – техніку співу. Неправильне використання, великі навантаження, психологічні зажими і багато іншого мають властивість зношувати апарат вокаліста, а в деяких випадках і навіть руйнувати його. Усім, звісно ж, зрозуміло, що важливо враховувати вік співака, будову та особливості людського організму. Проте багато педагогів відштовхуються від того, що в людині від самого початку все закладено правильно. Також далеко не всі з них знають, як грамотно використовувати вокальний апарат, де і як його включати, за рахунок чого з'являється в співаючої людини відчуття об'ємного голосу. Іншими словами, за рахунок яких дій ресурси людського організму здатні відкривати свої максимальні можливості.

Натепер варто визнати, що серед великого різноманіття вокальних шкіл і підходів найбільшого успіху досягають ті, котрі у своїй основі спираються на розуміння анатомії людини та здатні пов'язати її зі звуковидобуванням. Більш того, деякі вокалісти не можуть пояснити специфіку свого виконання саме з технічної точки зору. Так, наприклад, розмова про те, за рахунок чого вони роблять розщеплення зв'язок або як досягають високого опертого звуку, не знаходить відповіді і навіть простого розуміння. Це свідчить про зневаж-